

OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE ASKERİ DİSİPLİN CEZALARI

From Ottoman to Present Military Disciplinary Punishments

Prof. Dr. Olgun DEĞİRMENCİ*
Dr. Alkın KARAKURUMER**

Öz: Orduların temelini oluşturan disiplin; astların kanun, nizam ve amirler tarafından verilen hizmete müteallik emirlere kayıtsız ve şartsız itaat etmeleri ile sağlanır. Sağlam hiyerarşik yapısı ve mutlak itaate dayanan çelikleşmiş disiplin anlayışı ile tüm dünyanın takdirini kazanan Türk Ordusu, bu özelliğiyle tarih sahnesine çıktığı andan günümüze kadar uzanan süreçte "ordu-millet" ve "asker-millet" kavramlarıyla anılmaktadır. Hiç şüphesiz disiplin anlayışının bu şekilde değerlendirilmesinde, caydırıcı ve ıslah edici nitelikte olan disiplin cezaları da önemli bir yere sahiptir. Çalışmada; Osmanlı İmparatorluğundan günümüze kadar, askeri kanunlarda yer alan disiplin cezaları tarihsel süreç içerisinde incelenmiştir. Tarihsel süreç içerisinde söz konusu disiplin cezalarında değişikliği gerektiren nedenler; sosyal, siyasal ve askeri gelişmeler ışığında değerlendirilmeye çalışılmıştır. 'Osmanlı'dan Günümüze Askeri Disiplin Cezaları' adlı çalışma ile; konunun tarihsel süreç içerisinde kronolojik olarak incelenmesi ve aynı zamanda ileride yapılacak kanunlaştırma hareketlerine de fayda sağlanması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Askeri Ceza Kanunları, Askeri Suç, Disiplin, Türk Silahlı Kuvvetleri, Tarihsel Gelişim.

Abstract: Discipline forms the basis of armies; It is achieved by subordinates' unconditional and unconditional obedience to the law, order and orders regarding the service given by their superiors. The Turkish Army, which has won the appreciation of the whole world with its solid hierarchical structure and steely understanding of discipline based on absolute obedience, is remembered with the concepts of "army-nation" and "soldier-nation" from the moment it entered the stage of history until today. Undoubtedly, in this evaluation of the understanding of discipline, disciplinary punishments that are deterrent and corrective have an important place. In the study; Disciplinary punishments included in military laws have been examined throughout the historical process, from the Ottoman Empire to the present day. Reasons requiring changes in these disciplinary penalties throughout the historical process; It has been tried to be evaluated in the light of social, political and military developments. With the study titled 'Military Disciplinary Punishments from the Ottoman Empire to the Present'; It is aimed to examine the subject chronologically in the historical process and at the same time to benefit future legalization movements.

Keywords: Military Criminal Codes, Military Crime, Discipline, Turkish Military Forces, The Historical Development.

* TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Öğretim Üyesi, odegirmenci@etu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-0700-2549.

** Milli Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu, Hukuk Öğretim Görevlisi, akaraturumer@kho.msu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4415-0719.

Makale Geliş Tarihi: 11.08.2023, Makale Kabul Tarihi: 24.10.2023

DOI : 10.57083/adaletdergisi.1391366

GİRİŞ

Her devlet, diğer devletler nezdinde caydırıcı olmak ve saygınlığını muhafaza edebilmek maksadıyla etkin bir ordunun varlığına ihtiyaç duyar. Bu konuma ulaşabilmek ise en başta ordunun üstün bir disiplin anlayışı ile mümkündür. Disiplin anlayışının sağlanmasında; talim ve terbiye, astların takdir ve ödüllendirilmesi, disiplin amirleri bakımından astlara rol-model olmanın yanı sıra disiplinsizlik edenleri cezalandırma da önemli bir yer tutar. Ordularda tatbik edilen disiplin cezalarının çok köklü bir geçmişe sahip olduğu bilinmektedir. Bu kapsamda, ülkemizde de Osmanlı İmparatorluğundan günümüze kadar uzanan süreçte askeri disiplin cezaları kesintisiz olarak varlığını sürdürmektedir¹.

Osmanlı İmparatorluğunda askeri disiplin cezaları; Tanzimat öncesinde Kanunname-i Yeniçeriyan'da, Tanzimat sonrasında 1837 tarihli Kanunname-i Asakir-i Mansure-i Muhammediye ile yine aynı tarihli Kanunname-i Ceza-i Askeriye'de ve 1870 tarihli Askeri Ceza Kanunname-i Hümayunu'nda düzenlenmiştir. 1870 tarihli Askeri Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun, Cumhuriyetin ilanından sonra 7 yıl daha yürürlükte kalması dikkat çekicidir.

Cumhuriyet döneminde askeri disiplin cezaları ise; 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu, 447 sayılı Disiplin Mahkemeleri Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanun ve son olarak halen uygulanmakta olan 6413 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu'nda düzenlenmiştir.

Bu çalışmada, askeri disiplin cezalarında günümüze kadar olan değişiklikler kesitsel bir şekilde ortaya konulmuş ve geçmişte yapılan değişikliklerin gelecekte bu alanda yapılacak değişikliklere ışık tutması amaçlanmıştır.

Çalışmada önce “Osmanlı İmparatorluğu Askeri Kanunlarında Düzenlenen Disiplin Cezaları” ele alınacak, müteakibinde “Cumhuriyetin İlanından Sonra Çıkarılan Kanunlarda Düzenlenen Disiplin Cezaları”na yer verilecek ve son olarak sonuç bölümü ile genel bir değerlendirme yapılacaktır.

I OSMANLI İMPARATORLUĞU ASKERİ KANUNLARINDA DÜZENLENEN DİSİPLİN CEZALARI

A. TANZİMAT ÖNCESİ DÖNEM

1- Kanunname-i Yeniçeriyan

Osmanlı İmparatorluğunda Tanzimat öncesi dönemde yeniçerilerin disiplinsizlik teşkil eden fiilleri ve bunlara uygulanacak

¹ Olgun Değirmenci/Alkın Karakurumer, “Askeri Ceza Kanunu'nda Düzenlenen Firar Suçlarının Osmanlı'dan Günümüze Tarihsel Gelişimi”, S. 64, 2020/1, Adalet Dergisi, ss. 298.

disiplin cezaları “Kanunname-i Yeniçeriyan”² esasları uyarınca hükme bağlanmaktaydı. “Kanunname-i Yeniçeriyan” ile yeniçerilere uygulanacak tüm disiplin işlemleri isabetli bir şekilde tek mevzuat çatısı altında toplanmıştı.

“Kanunname-i Yeniçeriyan”ın izleri, günümüz askeri kanunlarında da görülmektedir. 211 sayılı İç Hizmet Kanunu³nun 14’üncü maddesinde astların üstlerine mutlak surette hürmet gösterme ve saygılı davranma mecburiyeti⁴ ve astlara sadece kendi disiplin amirleri tarafından disiplin cezası verilebilmesi⁵ gibi düzenlemelerin tarihsel kökleri “Kanunname-i Yeniçeriyan” dönemine uzanmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğunda özel ve ayrıcalıklı bir konuma sahip olan yeniçerilerin disiplin işlemlerinde de kendine has usul kuralları bulunmaktaydı. Bu kapsamda, yeniçerilere mensubu oldukları bölükte kendi disiplin amirleri tarafından disiplin cezası verilebiliyor, vezir dahil başka biri tarafından disiplin cezası verilemiyordu.⁶

Ayrıca sivil idare yeniçerilerin askerlik hizmeti dışında işledikleri suçlardan dolayı takibat ve yargılama faaliyetlerini doğrudan

² Orhan Köprü, “Türkiye’de Askeri Yargı”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Ankara, 1988, s. 8; Bu kanunun metni için bkz.: İhsan Orgun, Askeri Temyiz Mahkemesi Tarihçesi, K.K.K. Yayınları, Ankara, 1956, s. 27.

³ RG, 4.1.1961, S. 10702.

⁴ “Kumandan ve zâbitânı üseradan bile olsa yine inkiyad, yani ulül’emre itaat” (Orgun, s. 7).

⁵ “Yeniçerilerin kendi zâbitânından başkasiyle te’dip ve takdir olunmaması” (Orgun, s. 7).

⁶ Şahir Erman, Askeri Ceza Hukuku Umumi Kısım ve Usul, 7. Baskı, Yeniden Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1983, s. 14; Orhan Köprü, “Türkiye’de Askeri Yargının Doğuşu ve Gelişimi”, S. 89, 1994, Askeri Adalet Dergisi, ss. 3; Köprü, 1988, s. 8; Orgun, s. 7; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapukulu Ocakları-II, Türk Tarihi Kurumu Basımevi, Ankara, 1988, s. 179; Metin Ulukanlıgil, “Tanzimat’tan Günümüze Askeri Yargı ve Askeri Temyiz Mahkemesinin Gelişimi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncüyıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Van, 2003, s. 11; Ahmet Mumcu, Siyaseten Katl, 3. Baskı, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2007, s. 106; Aydoğan Yolyapan, “Osmanlı Devletinde Askeri Yargının Gelişimi”, C. 3, S. 9, 1999, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Dergisi, ss. 157; Olgun Değirmenci/Battalgazi Tanrıverdi, Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu Şerhi, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, s. 56; Olgun Değirmenci, Askeri Ceza ve Disiplin Hukuku, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015, s. 486; Ümit Kardeş, Hakim Bağımsızlığı Açısından Askeri Mahkemelerin Kuruluşu ve Yetkileri, Kazancı Yayınları, İstanbul, 1992, s. 41; Tarık Zafer Tunaya, Siyasi Müesseseler ve Anayasa Hukuku, 2. Baskı, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul, 1969, s. 265 (Yeniçeriler devşirme sistemi gereğince yetiştirilip, askerlik mesleğinde istihdam ediliyorlardı); Alkın Karakurumer, “Osmanlı İmparatorluğunda Askeri Ceza ve Disiplin Hukuku”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Çankırı, 2018, s. 59.

gerçekleştiremiyor ancak Yeniçeri Ağası'nın uygun görüşü ve aracılığıyla haklarında işlem tesis edilebiliyordu.⁷

Ağa Divanı; Osmanlı ordusunun disiplinini bozan davalara bakmak, yeniçerilerin kendi aralarındaki ihtilafları çözmek ve yeniçeriler hakkında gelen şikâyet bildirimleri üzerine açılan davaları incelemekle görevliydi. Ağa Divanında, askerliğin temeli olan disiplin ve mutlak itaat ile ilgili meydana gelen uyuşmazlıklardan kaynaklanan davalar görülüyor ve burada yeniçerilere kendi disiplin amirlerinden farklı olarak disiplin cezası tesis edilebiliyordu. Ağa Divanı; Yeniçeri Ağasının başkanlığında, Sekbanbaşı, Kul Kethüda Bey, Zağarcıbaşı, Seksuncubaşı, Turnacıbaşı ve Başçavuş'tan teşekkül ediyordu. Ağa Divanı, Yeniçeri Ocağı kaldırılıncaya dek "Kanunname-i Yeniçeriyân" doğrultusunda faaliyetlerine devam etmiştir.⁸

Bu noktadan hareketle; yeniçerilere kendi disiplin amirleri dışında ancak "Ağa Divanı" ve Serdar-ı Ekrem unvanı ile sefer esnasında "Sadrazam" tarafından disiplin cezası verilebiliyordu.⁹ Bununla birlikte; yeniçerilerin ocakta olmadıkları zaman zarfındaki hal ve hareketlerini izlemek, esnaf ve halkın içerisinde iken yeniçerilikle bağdaşmayan olaylara karışmalarını engelleyerek yeniçeri ocağının saygınlığını korumak, disiplinin her alanda mutlak surette tesisi maksadıyla "Kuloğlu Başçavuşu" ile "Subaşı" isimleriyle anılan inzibatlara da kontrol ve tedip yetkisi tanınmıştı.¹⁰

Kanunname-i Yeniçeriyân'da düzenlenen disiplin esaslarında aşağıdaki ilkeler tavizsiz olarak uygulanmaktaydı. Amir ve üstleri esir dahi düşse kendilerine mutlak surette itaat etmek, toplu olarak yaşadıkları birliklerinden farklı bir yerde ikamet etmemek, süslenmemek, dini bütün olmak, acemi ocağındaki eğitimini başarıyla bitirip acemi oğlanlıktan mülazemette bulunmak, terfi için kıdem esasına riayet etmek, disiplin amirleri haricinde başka biri tarafından cezalandırılmamak, sakatlandıkları takdirde emekliye sevk edilmemek, sakal bırakmamak, evlenmemek, askerlik dışında başka bir faaliyetle ilgilenmemek, mesleğe yönelik eğitim icra etmek, idam cezası tatbik edilirken özel usul kurallarına bağlı bulunmak.¹¹

⁷ Kardaş, s. 41; Karakurumer, s. 59.

⁸ Orgun, s. 7; Ulukanlıgil, s. 11; Köprü, 1988, s. 8; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapukulu Ocakları-I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988, s. 397; Yolyapan, s. 157; Veli Şirin, Asakir-i Mansure Ordusu ve Seraskerlik, Tarih ve Tabiat Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002, s. 17; Abdurrahman Şeref Efendi, Osmanlı Devleti Tarihi-I, (Haz. Ahmet Demir/Mehmet Kafkas), 1. Baskı, Kaynak Yayınları, İzmir, 1995, s. 208-209; Değirmenci/Tanrıverdi, s.57; Değirmenci, s. 486; Karakurumer, s. 60.

⁹ Köprü, 1988, s. 8; Orgun, s. 7; Karakurumer, s. 60-61.

¹⁰ Yolyapan, s. 157; Köprü, 1988, s. 9; Ulukanlıgil, s. 11-12; Karakurumer, s. 61.

¹¹ Erman, 1983, s. 14; Orgun, s. 27; Abdullah Saydam, Osmanlı Medeniyeti Tarihi, 1. Baskı, Kitabevi, İstanbul, 2014, s. 328; Abdurrahman Şeref Efendi, s. 214; Alparslan Kayaltepe, Türk Piyadesinin Tarihçesi (1299-1920), K.K.K. Yayınları, E.U. Basımevi, Ankara, 1955, s. 58-59; Karakurumer, s. 61.

Kanunname-i Yeniçeriyan'da yeniçerilere kendi disiplin amirlerince tatbik edilen cezalar; “dayak, hapis, ulufe kesilmesi, sürgün ve idam” şeklinde düzenlenmişti. Söz konusu disiplin cezaları verilmeden önceki yargılama usulü disiplin amirinin inisiyatifinde bulunuyordu. Bununla birlikte, tatbik edilecek disiplin cezalarının infazında özel kaidelere yer verilmişti.¹²

Dayak cezasına çarptırılan yeniçeri; kendi bölüğünün Çavuşu tarafından Ağa'nın huzuruna çıkarılır, kırmızı kilim üzerinde elleri ve kollarından tutularak yüz üstü vaziyette yatırılır ve disiplinsizliğinin nevine göre kaba ellerine kırk-seksen adet değnek vurmak suretiyle te'dip edilirdi. Cezanın bitiminde, Odabaşı (günümüzün Bölük Komutanı) tarafından diğer yeniçerilere söz konusu cezadan ibret almaları hususu yüksek sesle bildirilirdi. Dayak cezası; cuma günleri, ramazan ayında ve dini günlerde tatbik edilmezdi.¹³ Ocakta hakim olması gereken “sessizlik ilkesi”ne uymayan yeniçeriler falaka cezasına çarptırılırdı.¹⁴

Hapis cezası, Odabaşı tarafından tatbik edilirdi. Disiplinsizlik işleyen yeniçerilerin ayaklarına demir vurulur ve ceza olarak mutfakta çalıştırılırlardı. Daha ağır disiplinsizlik işleyen yeniçerilere hücre cezası verilir ve tomruğa (hapishane) atılırlardı.¹⁵ Ayrıca yeniçerilerin ceza olarak küreklere alınıp, kalelerde hapis tutuldukları da bilinmektedir.¹⁶

Sürgün cezasında, disiplinsizlik işleyen yeniçeri bölüğünden uzaklaştırılır ve ceza olarak sınırda bulunan bir kaleye gönderilirdi. Bu infaz şekli “Merd-i Kale” olarak adlandırılmaktaydı. Sürgün cezasına sefer haricinde ihtiyaç duyulduğunda başvurulurdu.¹⁷ Ayrıca, isteyerek sarhoş olup müteakibinde adam öldürme suçunu işleyen yeniçerilerin ocaktaki mensubiyetleri sona ermekteydi.¹⁸

İdam cezası verilen yeniçeri, idam cezası tatbik edilene kadar hapiste tutulur ve “Merd-i Tımar” denilen işlemle yeniçeri ocağındaki

¹² Yolyapan, s. 157; Rifat Taşkın, Askeri Ceza Kanunu Şerhi, Harp Okulu Basımevi, Ankara, 1943, s. 8-9; Niyazi İpeksümeroğlu, “Askeri Kaza Sistemine Bir Bakış”, C. 8, S. 1-2, 1951, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ss. 467-468; Kayaltepe, s. 59; Karakurumer, s. 61.

¹³ Taşkın, s. 8-9; İpeksümeroğlu, s. 467-468; Yolyapan, s. 157; Halil İnalçık, Devlet-i Aliyye: Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-II, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2004, s.138-139; Sinan Can Göksel, “Osmanlı Askeri Düzeni ve Yeniçeriler”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Bitirme Ödevi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2009, s. 45, 58; Uzunçarşılı, 1988b, s. 179; Tayfun Toroser, Kavanin-i Yeniçeriyan (Yeniçeri Kanunları), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, s. 63; Orhan Sakin, Yeniçeri Ocağı Tarihi ve Yasaları, Doğu Kütüphanesi, İstanbul, 2011, s. 207-208; Kayaltepe, s. 59-60; Karakurumer, s. 62.

¹⁴ Godfrey Goodwin, Yeniçeriler, 5. Baskı, Doğan Kitap, İstanbul, 2001, s. 51; Karakurumer, s. 62.

¹⁵ Yolyapan, s. 157; Taşkın, s. 8; İpeksümeroğlu, s. 467; Karakurumer, s. 63.

¹⁶ Uzunçarşılı, 1988b, s.179; Karakurumer, s. 63.

¹⁷ Uzunçarşılı, 1988b, s.180; Karakurumer, s. 63.

¹⁸ Uzunçarşılı, 1988b, s.180; Karakurumer, s. 63.

künye defterinden bilgileri yok edilirdi. Bu işlemin sebebi, hiçbir yeniçerinin idam gibi ağır cezayı gerektiren bir fiili gerçekleştirebileceğinin kanıksanmamasıydı.¹⁹

Hakkında idam cezası verilen yeniçerilerin infazında onay makamı buldukları yere göre değişkenlik gösteriyordu. İstanbul'da görevli yeniçeriler için Yeniçeri Ağasının, taşrada görevli yeniçeriler için Vezir-i A'zamnın, eyaletlerde görevli yeniçeriler için ise vilayet valisinin onayı gerekiyordu.²⁰

Yeniçeriler, hayatlarını Padişah'a adadıkları ve Padişah için hayatlarını seve seve feda edecek şekilde canlarını hiçe sayarak savaştıkları için kendilerine saygı duyulur, infaz edilmeden önce herhangi bir kötü muamelede bulunulmazdı²¹, bu anlayışla infaz edilirken de askerlik mesleğinin onuru ve idam edilecek yeniçerinin şerefi dikkate alınır.²²

Kanunname-i Yeniçeriyân'a göre, yeniçerilerin sadece kendi disiplin amirlerince cezalandırılabilmesi hususu idam cezasının infazı öncesinde de uygulanmaktaydı. Bu doğrultuda; idam edilecek yeniçerinin rütbelerini disiplin amiri söker, sarığını çıkartır ve yeniçeri ocağından ihraç edildiğini belirtmek maksadıyla yakasını yırtardı.²³ Kılıç veya hançer ile idam gibi istisnai uygulamalar dışında yeniçeriler infaz edilirken kanları dökülmez, boğularak idam edilirlerdi.²⁴

İdam cezası infaz edilene kadar yeniçeri hücrede tutulur, akşam namazının kılınmasını müteakip boğularak hayatına son verilir. İdam edilen yeniçerinin şeref ve haysiyetini korumak maksadıyla naaşı aleni olarak gösterilmez, bir gülle ile bağlanmak suretiyle denize bırakılır ve top atışıyla idam edildiği ilan edilirdi.²⁵ Ayrıca Padişah'ın, gördüğü lüzum üzerine yeniçerileri siyaseten katl²⁶ etme yetkisi de bulunmaktaydı.²⁷

¹⁹ Taşkın, s. 9; İpeksümeroğlu, s. 468; Karakurumer, s. 63.

²⁰ Yolyapan, s. 158; Karakurumer, s. 63.

²¹ Yolyapan, s. 158; Mumcu, 2007, s. 100; Ahmet Mumcu, "Osmanlı Devletinde Siyaseten Katl", Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1963, s. 114-115; Köprü, 1988, s. 5; Köprü, 1994, s. 2; İsmail Katgı, "Osmanlı Devletinde Siyaseten Katl (Hukuki Mahiyeti, Sebepleri, Usulü, İnfazı ve Sonuçları)", C. 6, S. 24, Kış 2013, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, s. 194; Karakurumer, s. 64.

²² Mumcu, 2007, s. 100; Mumcu, 1963, s. 114-115; Köprü, 1994, s. 2; Köprü, 1988, s. 5; Katgı, s. 194; Karakurumer, s. 64.

²³ Mumcu, 2007, s. 106; Köprü, 1988, s.5; Karakurumer, s. 64.

²⁴ Mumcu, 2007, s. 103-104; Erman, 1983, s. 13; Erkan Göksu, Türk Kültüründe Silah, Ötügen Neşriyat, İstanbul, 2008, s. 420; Katgı, s. 194; Karakurumer, s. 64.

²⁵ Mumcu, 2007, s. 106; Erman, 1983, s. 13; İnalçık, s. 139; Taşkın, s. 9; İpeksümeroğlu, s. 468; Uzunçarşılı, 1988b, s. 179; Es'ad Efendi, Üss-i Zafer, (Haz: Mehmet Arslan), Kitabevi, İstanbul, 2005, s. 47; Katgı, s. 194; Karakurumer, s. 64.

²⁶ Siyaseten katl, bizzat padişahın verdiği ölüm cezası anlamında kullanılmaktadır. Bkz.: Mumcu, 1963, s. 2; Köprü, 1994, s.2; Karakurumer, s. 65.

²⁷ Yolyapan, s. 158; Mumcu, 2007, s. 79; Erman, 1983, s. 13; Necdet Öztürk, 14-15. Asır Osmanlı Kültür Tarihi: Devlet Düzeni Sosyal Hayat, Bilge Kültür Sanat

Kanunname-i Yeniçeriyan'a göre; birlik içinde ve dışında kavgaya karışmak, küfretmek ve sövmek, birliğinden firar etmek ve namazın sükûnetini bozacak davranışlarda bulunmak ağır cezayı gerektiren disiplinsizlikler olarak kabul ediliyordu. Söz konusu disiplinsizliklere yeniçerilerin disiplin amiri olan Odabaşı tarafından disiplin cezası veriliyordu. Ceza olarak; yeniçerilerin yataklarına el koyma, ceza süresince ustanın gözetiminde mutfakta iş görme ve birliğin tüm bulaşıklarını yıkama gibi yöntemlerle disiplin yönünden ted'ip edilmeleri sağlanıyordu.²⁸

B- TANZİMAT SONRASI DÖNEM

1- 1837 Tarihli Kanunname-i Asakir-i Mansure-i Muhammediye

1837 yılında yürürlüğe giren ve 457 maddelik geniş bir muhteviyata sahip olan Kanunname-i Asakir-i Mansure-i Muhammediye; klasik anlamda bir ceza kanunu olmayıp bir yönüyle ordunun kendine özgü yapısını ve idari anlayışını yansıtan günümüzdeki Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu'nu, disiplin hükümlerini içermesinden dolayı diğer yönüyle de günümüzdeki Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu²⁹'nu barındıran çift yönlü bir Kanun özelliği taşımaktaydı.³⁰

Söz konusu Kanununun 347-369'uncu maddelerinde; disiplin suçları, disiplin cezaları ve disiplin cezalarının infaz biçimleri düzenlenmiştir. Bu kapsamda, "Te'dibat" başlıklı altıncı fasılda; disiplin amirlerinin maiyetinin disiplinsizliklerine karşılık verebilecekleri disiplin cezaları ve infaz biçimleri hüküm altına alınmıştır. Aynı Kanununun 369'uncu maddesinde; disiplin amirlerinin disiplin cezası yetkisini kullanırken göz önünde bulundurması gereken usul hükümleri düzenlenmiştir. Yine aynı Kanununun 343'üncü maddesinde; bu kez disiplin amirlerine verilmesi gereken disiplin cezaları kapsamında; "astın gözetiminde ihmal göstermek" disiplinsizliğinin düzenlendiği görülmektedir. Bu kapsamda; Kanunname-i Asakir-i Mansure-i Muhammediye'nin, günümüzün Askeri Ceza Kanunu karşılığı olan askeri suç ve cezaların düzenlendiği Kanunname-i Ceza'nın tamamlayıcı bir unsuru olduğu söylenebilir.³¹

Kanunname-i Asakir-i Mansure-i Muhammediye'de, disiplinsizlik işleyenlerin rütbeleri dikkate alınarak verilecek disiplin cezalarında farklılık gözetiliyordu. Bu kapsamda; "zabit", "küçük zabit ile onbaşı" ve

Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 87; Mumcu, 1963, s. 105; Köprü, 1988, s. 5; Karakurumer, s. 65.

²⁸ Göksel, s. 45; Karakurumer, s. 65.

²⁹ RG, 31.01.2013, S. 6413.

³⁰ Orgun, s. 7; Köprü, 1994, s. 3; Köprü, 1988, s. 9; Değirmenci, s. 487; Yolyapan, s. 159; Karakurumer, s. 82.

³¹ Orgun, s. 7; Köprü, 1994, s. 3; Köprü, 1988, s. 9; Değirmenci, s. 487; Yolyapan, s. 159; Karakurumer, s. 82.

“nefer” olarak üçlü bir tasnif bulunmakta idi. Zabıtlere uygulanacak disiplin cezaları; “bayağı göz hapsi”, “şedit göz hapsi” ve “hapis”, küçük zabıtlere; “kışlakta veya koğuştta tevkif”, “terbiyehanede tevkif”, “tomruğa konulmak”, “memuriyet ve rütbenin zevali veya bu keyfiyetin belli bir zamana kadar taliki”, onbaşı ve neferlere; “kışlada tevkif”, “angarya hizmetinde kullanılmak”, “karakol ile yoklanılmak”, “terbiyehanede tevkif”, “hapis”, “tomruğa konulmak”, “memuriyetin talik ve tevkifi”, “rütbe kaldırmak” ve “terbiye bölüklerine sürgün” olarak hüküm altına alınmıştır. Aynı Kanunda; söz konusu disiplin cezalarını verecek kişiler, disiplin cezalarının süreleri, disiplin cezalarının onay makamı ve disiplin cezalarının infaz biçimleri de düzenlenmiştir. Bu duruma örnek olarak; terbiye bölüklerine verilen sürgün cezasının Seraskere, tomruk cezasının Miralaya, katıksız hapis cezasının Sağ Kolağası ve Yüzbaşılara tanındığı görülmektedir. Bu özellikleri ile Kanunname-i Asakir-i Mansure-i Muhammediye'nin; disiplin suç ve cezaları ile askeri suç ve cezaları birlikte düzenlemesi sebebiyle, günümüzün 6413 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu ile 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu³²'nin bütünleşmiş hali olarak değerlendirmek isabetli olacaktır.³³

Kanunnamenin 369'uncu maddesinde hüküm altına alınan “bayağı göz hapsi” cezasında; zabıtlerin ziyaretçileri ile sınırlı bir şekilde görüşme yapmalarına müsaade edilmekte, günlük mesailerinin sona ermesini müteakip kışkalarından ayrılmadan hizmete devam etmeleri sağlanmakta ve hizmet harici durumlarda ise odalarından ayrılmama şartı bulunmaktaydı. Yine 347'nci maddede düzenlenen “şedit (ağır) göz hapsinde” ise zabıtlerin kılıçlarına el konulmakta, cezalı olarak buldukları odadan ayrılmalarını sağlamak maksadıyla kapıda nöbetçi görevlendirilmekte ve ceza süresi tamamlanana kadar vazifelerinden el çektilmekteydi. Kanunname'nin disiplin cezalarına itiraz kapsamında şikâyet müessesesini düzenlemesi de hukuken son derece önemli ve değerlidir.³⁴

“Kanunname-i Ceza” yayımlanmadan önce asker kişilerin disiplin suçları haricinde işledikleri suçlardan doğan yargılamaları adli yargıda görülüyordu.³⁵

2- 1837 Tarihli Kanunname-i Ceza-i Askeriyye (Kanunname-i Ceza)

Kanunname-i Asakir-i Mansure-i Muhammediye gibi 1837 yılında yayımlanan ve 43 bentten oluşan Kanunname-i Ceza-i Askeriyye ile ilk defa askeri suçlar tek çatı altında toplanmıştır. Özellik itibariyle günümüzün 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu'nun karşılığı olan

³² RG, 22.05.1930, S. 1520.

³³ Köprü, 1988, s. 9; Sahir Erman, “Askeri Yargı”, Yıl: 22, S. 90, 1994, Askeri Adalet Dergisi, ss. 15; Ulukanlıgil, s. 13; Erman, 1983, s. 14; Yolyapan, s. 159; Karakurumer, s. 82-83.

³⁴ Değirmenci, s. 487; Orgun, s. 29; Karakurumer, s. 83.

³⁵ Yolyapan, s. 159; Karakurumer, s. 83-84.

Kanunname-i Ceza-i Askeriyye'nin ilk iki maddesi incelendiğinde temel prensip olarak “suçların kanuniliği” ve yargılamalarda “duruşmaların aleniliği” kavramlarına yer verildiği görülmektedir. Ayrıca yargılanan kişiye müdafî bulundurma ve davasını nakil hakkı verilmiştir.³⁶

Söz konusu Kanunname ile asker kişilerin işledikleri askeri suçlar için yargılanmaları maksadıyla ilk derece mahkemesi olarak “Divan-i Harbi” (bir albayın başkanlığında toplam altı üye) ve istinaf/temyiz mahkemesi olarak da “Divan-ı Tecessüs” (bir generalin başkanlığında toplam dört üye) ismiyle iki tür mahkeme kurulmuştur.³⁷

Kanunname-i Ceza-i Askeriyye ile ilk defa yargı sisteminde ikili tasnife gidilmiş ve “genel yargı-askeri yargı” kavramı hüküm altına alınmıştır. Bu doğrultuda; Kanunname'nin 1'inci bendinin 5'inci maddesinde asker kişilerin hizmete müteallik durumlar haricinde şer'îye mahkemelerinde yargılanacakları belirtilmiş, 2'nci maddesinde askeri suçların nelerden ibaret olduğu teker teker sayılmıştır.³⁸

Kanun maddelerinde, cezaların barış ve savaş dönemine göre farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Kanunname; idam, demire vurulmak, güllebentlik, hapis, damga vurmak, cerime, malların müsaderesi, bedenden et vermek, rütbeden iskat, hidemat-ı sülfiyede istihdam etmek gibi cezalar düzenlenmiştir. Söz konusu cezaların uygulanmasında usul kurallarına da yer verilmiştir. Örnek olarak; idam cezalarında Serasker Paşa'nın onayı alınmadan kurşuna dizilme cezası infaz edilemezdi. Damga vurmak cezası; suçun nev'i, derecesi ve tekerrür durumu dikkate alınarak suç işleyen kişinin sol omzuna kızgın demir harfleri dağlamak suretiyle uygulanırdı.³⁹

Kanunname-i Ceza-i Askeriyye bütün olarak incelendiğinde, döneminin hukuki standartlarının üzerinde bir konuma sahip olduğu anlaşılmaktadır.⁴⁰

3. 1870 Tarihli Askeri Ceza Kanunname-i Hümayunu

Osmanlı ordusunda gerçekleşen ıslahat faaliyetleri kapsamında Askeri Ceza Kanunu'nun yenilenmesine ihtiyaç duyulmuştur. Bu kapsamda, Kanunname-i Ceza-i Askeriyye yürürlükten kaldırılarak toplam 206 maddeden meydana gelen 1870 tarihli “Askeri Ceza

³⁶ Ulukanlıgil, s. 14; Orhan Ertosun, “Askeri Yargıtay'ın Tarihçesi, Görev ve Yetkileri İle Sorunları”, S. 11, 1975, Danıştay Dergisi, Ankara, ss. 56; Orgun, s. 7; Değirmenci, s. 34; Yolyapan, s. 159; Karakurumer, s. 87; Değirmenci/Karakurumer, s. 299.

³⁷ Orgun, s. 7; Kardaş, s. 41; Hilmi Özarpat, Askeri Yargılama Usulü Hukuku, 2. Baskı, Harp Okulu Basımevi, Ankara, 1950, s. 15; Erman, 1983, s. 307-308; Karakurumer, s. 86-87.

³⁸ Köprü, 1994, s. 4; Köprü, 1988, s. 10; Karakurumer, s. 87; Değirmenci/Karakurumer, s. 299.

³⁹ Ulukanlıgil, s. 18; Karakurumer, s. 89.

⁴⁰ Köprü, 1994, s. 4; Ertosun, s. 56; Köprü, 1988, s.10; Karakurumer, s. 89.

Kanunname-i Hümayunu” yayımlanmış ve Cumhuriyetin ilanından 7 yıl sonraya dek yürürlükte kalmıştır.⁴¹

Askeri Ceza Kanunname-i Hümayunu’nda düzenlenen suçların, sivil şahısları da etkilemesi sebebiyle sivil ceza kanunlarındaki maddeler ile aykırılık teşkil etmemesi hususu göz önünde bulundurulmuştur. Ağır cezaların infaz edilebilmesi Dâr-ı Şûrâ-yı Askeri’nin onayına tabi tutulmak suretiyle Divan-ı Harplere tanınmıştır. Tatbik edilen cezalar, günümüzün Resmi Gazetesi karşılığı olan Takvim-i Vekayi’de ve askeri hizmete müteallik hususların yer aldığı Ceride-i Askeriye’de yayımlanmıştır.⁴²

Söz konusu Kanunname’de; “Divan-ı Harbi Daimi ve Muvakkat”, “Divan-ı Harbi Mahsus”, “Divan-ı Harbi Örfi”, “Divan-ı Temyizi Askeri”⁴³ olmak suretiyle dört çeşit askeri mahkeme kurulmuştur.⁴⁴ Cezası kabahat olan fiilleri yaptırım olarak disiplin cezası tercih ediliyor ve suçlu “Divan-ı Harbe” sevk edilmiyordu.⁴⁵

Askeri Ceza Kanunname-i Hümayunu’nda; askeri şahıstan rüşvet alma ve devlet malına zarar verme suçunun cezası meslekten çıkartma, cünha (küçük suç) suçunun cezası meslekten çıkartma, isyan suçunun cezası nev’ine göre kurşuna dizilme, uzun süreli kürek, sıradan işlerde çalıştırma veya rütbenin er’e düşürülmesi, askerlikle bağdaşmayan fiillerin ve maiyetine kötü muamelede bulunmanın cezası meslekten çıkartma, firar suçu işleyen askerlere yardım ve yataklık etmenin cezası para, meslekten çıkartma ve sürgün, kur’a nizamı ile bağdaşmayan fiillerde bulunma ve rüşvet almanın cezası meslekten çıkartma ve sıradan işlerde prangalı olarak çalıştırma, askeri eşyayı zarara uğratmanın cezası onarılabilen askeri eşyaların bedelinin cezalıya ödettirilmesi, onarılamayanların ise bedelinin cezalıdan tahsil edilmesi olarak hüküm altına alınmıştır.⁴⁶ Söz konusu düzenlemelere ilave olarak; hırsızlık suçunun cezası rütbenin düşürülmesi ve üç yıl prangabentlik, sahtekârlık yapma suçunun cezası bir yıl demirbentlik, kılıç çekme suçunun cezası rütbenin düşürülmesi ve üç yıl demirbentlik, kasten adam yaralama ve darp suçunun cezası rütbenin düşürülmesi ve bir yıl demirbentlik, silah gösterme suçunun cezası ise bir yıl demirbentlik şeklinde düzenlenmiştir.⁴⁷

⁴¹ Köprü, 1988, s. 12; Taşkın, s. 9; Yolyapan, s. 159; Kanunun tam metni için bkz.: Vasfi Raşid Seviğ, Askeri Adalet, Güzel Sanatlar Matbaası, Ankara, 1955, s. 187-234; Ulukanlıgil, s. 23; İpeksümeroğlu, s. 469; Cevat Aksu, “Dar-ı Şûrâ-yı Askeri (Kuruluşundan 1876 Yılına Kadar)”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Ankara, 2004, s. 107; Karakurumer, s. 94; Değirmenci/Karakurumer, s. 301-302.

⁴² Aksu, s. 108; Karakurumer, s. 94; Değirmenci/Karakurumer, s. 302.

⁴³ Ulukanlıgil, s. 23; Karakurumer, s. 95.

⁴⁴ Ulukanlıgil, s. 23; Orgun, s. 7; Karakurumer, s. 95.

⁴⁵ Orgun, s. 9; Köprü, 1988, s. 12; Ulukanlıgil, s. 24; Karakurumer, s. 95.

⁴⁶ Aksu, s. 106-107; Karakurumer, s. 96-97.

⁴⁷ Aksu, a.g.e., s.107; Karakurumer, s. 97.

Askeri Ceza Kanunname-i Hümayunu'nda suç teşkil eden eylemler; "Cinayet, Cünha (cürüm) ve Kabahat" olmak suretiyle üç bölümde ele alınmış, mahkeme ve doğrudan disiplin amirlerince tatbik edilebilecek cezalar ve infaz şekillerine de yer verilmiştir.⁴⁸

Doğrudan disiplin amirlerince tatbik edilebilecek cezalar, askerlik hizmetine müteallik işlenen disiplinsizlikler bakımından hüküm ve sonuç doğurmakta ve söz konusu cezaların verilebilmesi için Divan-ı Harp kararına ihtiyaç bulunmamaktaydı. Disiplin amirinin ve disiplinsizlik işleyen kişinin rütbesi, disiplin cezasının nasıl tatbik edileceğini (nev'i, müddeti ve infaz şekli) belirliyordu. Söz konusu disiplin cezaları; hapis, demirbent ve darp olmak üzere üç çeşitti.⁴⁹

Hapis cezası asgari 24 saat, azami 45 gün olarak uygulanıyordu. Hapis cezasının infazı; göz, riyazet (nefsi kırma) ve haps-i münferit olmak üzere üç türdü. Göz hapsinde, cezalı hapiste tutulduğu odadan çıkmaktan men edilirdi. Riyazet hapsinde, cezalıya hapiste tutulduğu süre boyunca sadece ekme ve su verilirdi. Haps-i münferitte ise, cezalı hiç kimseyle görüştürülmeden yalnız olarak odada tutulurdu.⁵⁰

Darp cezasında cezalıya asgari 3, azami 15 değnek vurulurdu. Demirbentlik cezasında ise asgari 24 saat, azami 10 gün olmak üzere cezalının ayağına 350 dirhem ağırlığında bir demir bağlanırdı.⁵¹

İdam, kürek, nefy ve prangabentlik cezalarını uygulama yetkisi Divan-ı Harplere tanınmıştı.⁵² Önceki kanunnamelerde olduğu gibi yine idam cezası cuma günleri, ramazan ayı ve dini günler haricinde tatbik edilirdi. Kurşuna dizilme şeklinde infaz edilen idam cezasında; bir subayın emir komutasında bulunan on kişilik bir manga tarafından gözleri bağlı halde olan cezalıya emir doğrultusunda aynı anda ateş edilirdi.⁵³ Kürek cezasında; cezalının ayaklarına demir bağlanır ve cezalı Hidemat-ı Şukka⁵⁴ olarak tabir edilen toprak kazma, taş taşıma gibi ağır işlerde istihdam edilirdi. Kalabentlik cezasında; cezalı, devletin infaz için uygun gördüğü bir kaleye kapatılırdı. Nefy cezasında; ülke sınırlarında olmak suretiyle devlet tarafından uygun görülen bir yerde cezalı zorla ikamet ettirilirdi. Prangabentlik cezasında ise; cezalının ayaklarına iki okka yüz gram ağırlıkta bir demir bağlanır ve cezalı askeri tesislerin yapı, onarım ve istihkâm faaliyetlerinde istihdam edilirdi.⁵⁵ Söz konusu cezalara ilave olarak; rütbe indirme ve meslekten çıkarma cezaları da uygulanabiliyordu.⁵⁶

⁴⁸ Ulukanlıgil, s. 49; Seviğ, s. 189; Karakurumer, s. 98.

⁴⁹ Ulukanlıgil, s. 49; Yolyapan, s. 166; Karakurumer, s. 98.

⁵⁰ Ulukanlıgil, s. 49; Karakurumer, s. 98.

⁵¹ Ulukanlıgil, s. 49; Karakurumer, s. 98.

⁵² Ulukanlıgil, s. 49; Karakurumer, s. 98.

⁵³ Ulukanlıgil, s. 50; Karakurumer, s. 98-99.

⁵⁴ Anlamı için bkz.: Ferit Develioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ankara, 1998, s. 368.

⁵⁵ Ulukanlıgil, s. 50; Yolyapan, s. 166; Karakurumer, s. 99.

⁵⁶ Ulukanlıgil, s. 50; Karakurumer, s. 99.

Askeri Ceza Kanunname-i Hümayunu'nda, Kanunname-i Ceza-i Askeriyye ile kabul edilen başta yargılamalarda duruşmaların aleniliği, yargılanan kişiye müdafî bulundurma ve davasını nakil hakkı gibi bulunduğu dönemin ileri seviyesinde olan hukuki düzenlemelere son verilmiş ve savunma hakkına kısıtlamalar getirilmiştir.⁵⁷

II. CUMHURİYETİN İLANINDAN SONRA ÇIKARILAN KANUNLARDA DÜZENLENEN DİSİPLİN CEZALARI

A. GENEL OLARAK

1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu'nun "İlga Edilen Kanunlar" başlıklı 193'üncü maddesinde⁵⁸, 1870 tarihli Askeri Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu'na muhalif olan hükümlerinin mülga olduğu ifade edilmiştir. Madde, biraz karışık yazıldığından dolayı özellikle "*sair kanunların bu kanuna muhalif olan hükümleri*" ibaresinden önceki "*ve*" bağlacının, cümlenin sonuç kısmı olan "*kanuna muhalif olan hükümleri*"ni de kapsayıp kapsamadığı ilk bakışta anlaşılammaktadır. Bu hususun uygulama açısından önemi şudur; maddenin sonunda yer alan "*ve*" bağlacından önceki kanunların hepsinin ilga edildiği ve bağlaçtan sonra ise ismi zikredilmeyen diğer kanunların muhalif hükümlerinin mülga olduğu yorumuna ulaşılması halinde ortaya çıkacak hukuki sonuç ile maddede ismen zikredilse dahi ismen yer alan tüm kanunların sadece muhalif olan hükümlerinin mülga edildiği yorumuna ulaşılması halinde ortaya çıkan hukuki sonuç birbirinden farklı olacaktır. İkinci yorumun kabul edilmesi halinde 1870 tarihli Askeri Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun, 1632 sayılı Askeri Ceza Kanununa muhalif olmayan hükümlerinin halen yürürlükte olduğu gibi bir sonuca ulaşılabilir.

Kanaatimizce "*ve*" bağlacından önce ismen sayılan kanunların tamamı, 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu'nun yürürlüğe girdiği tarihte mülga olmuştur. Bu durumda, 15 Haziran 1930 tarih ve 1520 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu, 194'üncü maddesine göre neşir tarihinden 4 ay sonra yürürlüğe girecektir. İlgili maddenin uygulamasına göre 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu, 15 Ekim

⁵⁷ Orgun, s. 9; Köprü, 1988, s. 12; Ulukanlıgil, s. 24; Değirmenci/Karakurumer, s. 302.

⁵⁸ 193 — 1286 tarihli askerî ceza kanunu ile ilâve ve zeyilleri ve muaddel maddeleri ve mensubini askeriyenin siyasetle menî iştigali hakkındaki 25 eylül 1328 ve askerî ceza kanununun 169 uncu maddesi makamına kaim olan 16 teşrinievvel 1328 ve seferde tekâlifi harbiye ve vesaiti nakliye komisyonlarına ve efradı cedidenin şevkine memur olanlar hakkındaki 21 ağustos 1330 ve mafevk tarafından maduna yapılacak bazı efa'in cürüm addolunmayacağına dair olan 30 teşrinievvel 1330 ve 1286 tarihli askerî ceza kanununun 101, 102, 103, 104 üncü maddesine matuf olan 3 mart 331 ve esrarı askerîye ve hiyaneti harbiye hak kındaki 16 teşrinievvel 1330 ve seferde tart cezasının sureti tatbikına dair olan 25 şubat 1330 tarihli kanunlarla zeyilleri ve sair kanunların bu kanuna muhalif olan hükümleri mülgadır.

1930 tarihinde yürürlüğe girdiğinden dolayı, 1870 tarihli Askeri Ceza Kanunname-i Hümayunu belirtilen tarihte mülga olmuştur.

29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyetin ilanı ile birlikte, 15 Ekim 1930 tarihinde 1632 sayılı Kanun tarafından ilga edildiği ana kadar, 1870 tarihli Askeri Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun yürürlükte olduğu ve disiplin cezalarının uygulandığını ifade edebiliriz. 1870 tarihli Askeri Ceza Kanunname-i Hümayunu, çalışmamızın önceki bölümünde açıklandığı için ayrıca bu bölümde değinilmeyecektir. Çalışmamızın bu bölümünde, günümüze kadar askeri disiplin cezaları için mihenk taşı niteliğindeki düzenlemeler esas alınarak konu açıklanmaya çalışılacaktır. Bu açıdan öncelikle 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu dönemi ele alınacaktır. İkinci olarak 477 sayılı Disiplin Mahkemeleri Kuruluşu, Yargılama Usulü ve Disiplin Suç ve Cezaları Hakkında Kanun'un yürürlüğe girmesi ile birlikte özellikle disipline aykırı eylemler kategorisine disiplin suçları da eklendiğinden, 477 sayılı Kanun dönemini ayrıca ele almak gerekliliği doğmuştur. Son olarak 6413 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu ile birlikte askeri disiplin hukuku alanındaki değişiklikler incelenecektir.

B. 1632 SAYILI ASKERİ CEZA KANUNU

I- Kanunun İlk Halinde Mevcut Olan Disipline Aykırı Eylemler ve Cezalar

1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu (AsCK) ilk halinde, 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) olduğu gibi askeri suçları; askeri cürümler ve askeri kabahatler olarak ikiye ayırmıştır. Askeri cürümler ile askeri kabahatler arasındaki ayırım uygulanacak yaptırıma göre belirlenmiştir.

Askeri cürümler; AsCK'da ölüm, ağır hapis ve hapis cezaları ile cezalandırılan suçlardır. Askeri kabahatler ise AsCK'nın kısa hapis cezası ile cezalandırdığı suç tiplerine verilen isimdir (AsCK m.1). Askeri Ceza Kanunu, askeri kabahatleri yaptırımından hareketle tanımlamak için iki şekilde hareket etmektedir. Birinci düzenleniş tarzında; AsCK'nı bir eylem için sadece kısa hapis cezasının verileceğini belirtmekle yetinmektedir. AsCK'nın, kısa hapis cezalarının nev'ilerini belirleyen 23'üncü maddesinden hareketle, AsCK'nın kısa hapis olarak belirttiği durumlarda göz hapsi, oda hapsi veya katıksız hapis cezası verilebilecektir. Sözü geçen madde aynı zamanda kısa hapis cezalarının nev'ilerine ve yaptırıma tabi tutulacak personelin statüsüne göre üst sınırlarını da düzenlemektedir. Subaylar ve askeri memurlar hakkında oda veya göz hapisleri dört haftaya kadar; başgedikli⁵⁹ de dahil olmak üzere efrat hakkında ise oda hapsi dört haftaya kadar, katıksız hapis ise üç haftaya kadar uygulanabilmektedir. İkinci düzenleniş şeklinde ise AsCK, askeri kabahat bakımından, "kısa hapis" ifadesini kullanmak yerine kısa

⁵⁹ Başgedikli kelimesi, AsCK'da "baş gedikli" şeklinde yazılmasına karşılık, Türk Dil Kurumu Sözlüğünde "başgedikli" şeklinde birleşik olarak yazılmaktadır. Çalışmamızda TDK Sözlüğü esas alınmıştır.

hapis türleri içerisindeki yaptırımın nevi'ni ve süresini ayrı düzenlemiştir. İlk hareket tarzına örnek olarak, AsCK'nın 18'inci maddesi gereğince bir askeri kabahat olarak nitelenen “muharrirlik” suçunda, sevk ve tahrik edilen suçun işlenmesine teşebbüs edilmemesi durumu verilebilir. Nitekim verili örnekte AsCK, failin “kısa hapis” ile cezalandırılacağını belirtmiş ancak kısa hapsin nevi'ni ve süresini belirtmemiştir. İkinci hareket tarzına örnek olarak ise 477 sayılı Disiplin Mahkemeleri Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 64'üncü maddesiyle ilga olunan ve daha sonra 4551 sayılı Kanunla yeniden düzenlenen AsCK'nın 82'nci maddesinin 1'inci fıkrasındaki “amire veya üste saygısızlık” eylemi verilebilecektir. Nitekim söz konusu fıkrada kısa hapis ile cezalandırma yapılacağı söylenmekte iken maddenin ikinci fıkrasında alternatif bir yaptırım olarak “yirmi bir günden aşığı olmamak üzere katıksız hapis” denilmek suretiyle kısa hapis yaptırımının nevi ve üst süresi de gösterilmiştir.

AsCK'nın “Disiplin tecavüzü ve kabahat” başlıklı 162'nci maddesinde, “kabahatler” alt başlığı altında bir tanım da yer almaktadır. Söz konusu tanımın anlamının belirlenmesi, hem “askeri kabahat”lerin kapsamının hem de “disiplin kabahati” şeklinde disipline aykırı bir eylem grubunun olup olmadığının belirlenmesi açısından önem arz etmektedir. Nitekim madde başlığından, AsCK'nın 18'inci maddesindeki “askeri kabahatlerden” farklı olduğu anlaşılan ve öğretilerde de “disiplin kabahati” olarak isimlendirilen disipline aykırı eylem grubu; “*Askeri ceza kanununun 18 inci maddesinde yazılı olan fiillerin hafif halleri*”⁶⁰ olarak tanımlanmıştır. Disiplin kabahati isimlendirmesi sadece öğretilerde değil, yargı kararlarında da geçmektedir. Kapatılan Askeri Yargıtay bir kararında; AsCK'nın 18'inci maddesinin 2'nci fıkrasında yer alan “disiplin cezalarıyla mücazat yapılabilir” ifadesindeki, “disiplin cezaları tabirinin “disiplin kabahatlerine” özgü olduğunu ifade etmek suretiyle, AsCK'da açıkça geçmese de “disiplin kabahatleri” şeklinde bir disipline aykırı eylem grubunun bulunduğunu ifade etmiştir.⁶¹

Disiplin kabahatleri ile askeri kabahatler arasında nicelik farkı bulunmaktadır. Nitekim söz konusu sonuca AsCK'nın 162/1-B'sinde yer alan tanımda geçen “*hafif halleri*” ifadesinden de ulaşılabilecektir. Bu durumda disiplin amiri AsCK'nın 162'nci maddesinin 2'nci fıkrasında düzenlenen yetkisinden hareketle AsCK'nın 18'inci maddesinde yer alan kabahatlerden birinin varlığını, söz konusu halin hafif hali olup olmadığını ve kendisinin cezalandırmak isteyip istemediğini takdir edecektir.

AsCK'nın İlk Halinde Düzenlenen Askeri Kabahatler			
AsCK m.	Amir ve mafevke hürmet		Mehil içinde yakalanma veya kendiliğinden

⁶⁰ Kanunda yer alan tanım, imla hataları ile birlikte alınmıştır.

⁶¹ Askeri Yargıtay 2'nci Dairesi, 19.01.1946, 175/379 (Karar için bkz.: Gökhan Yaşar Duran, Askeri Disiplin Hukuku, 1. Baskı, XII Levha Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 155).

82/1	etmemek	AsCK m. 68	gelme
AsCK m. 93/2	Muharrirlik	AsCK m. 83	Bilerek doğruyu söylememek
AsCK m. 96/1	Askerlikten soğutma	AsCK m. 86	Emre itaatsizlik
AsCK m. 116/2	Madununa sövüp sayma ve fena muamelede bulunma	AsCK m. 108	Maduna hizmetle münasebeti olmayan emirler vermek
AsCK m. 117/2	Maduna müessir fiilde bulunma	AsCK m. 130	Hizmete mahsus eşyayı tahrik, terk ve kaybetme
AsCK m. 136/1	Dikkatsizlik etme	AsCK m. 137	Tekasül dolayısıyla esliha ve harp malzemesinden bir şeyin hasara uğramasına sebebiyet verme
AsCK m. 150/2	Şeref ve haysiyete dokunan fiiller	AsCK m. 145	Madununa nezarette ihmal etme, madunun suçları hakkında takibatta bulunmama

Tablo 1 – Askeri Kabahatler

AsCK’da tanımı yapılan “disiplin tecavüzleri”, disipline aykırı eylemlerden ikinci grubu oluşturmaktadır. Nitekim *“askeri terbiyeyi, disiplini bozan ve hiçbir ceza kanununun maddelerine uymayan fiiller ve tekasüller”* disiplin cezası olarak tanımlanmıştır (AsCK m.162/1-A). Tanım incelendiğinde, disiplin tecavüzü için iki şartın arandığı anlaşılmaktadır. Öncelikle eylem; askeri terbiyeyi ve disiplini bozmalıdır. Askeri terbiye bir alt kültür olarak askeri toplumun değerlerini ifade etmektedir. Bu anlamda askeri topluma ait bir toplumsal değer ihlali söz konusudur. Askeri toplumun değerleri yıllar içerisinde üretilerek, yeniden üretilerek ve aktararak ilgili toplumun önemli bir ögesini oluşturur.⁶² Söz konusu değerlerin yazılı olmasına gerek yoktur. Eylemin askeri disiplini bozması da disiplin tecavüzü olabilmesi için yeterli görülmüştür. Askeri terbiye ile disiplin kavramları, konu bazında çakışsalar da birbirinden ayrı kavramlardır. Disiplin, 211 sayılı İç Hizmet Kanununda; *“Kanunlara, nizamla ve amirlere mutlak itaat; astın ve üstün hukukuna riayet”* şeklinde tanımlanmıştır. Bu noktadan hareketle, pozitif hukukta yer alan düzenlemelere aykırı hareket ile pozitif hukukta yer almasa da ast ve üstün haklarını ihlal eden eylemler disipline aykırı eylemler olarak görülmektedir. Disiplin tecavüzünün ikinci ögesi ise söz konusu kasten

⁶² Toplumsal değer kavramı ile ilgili olarak bkz. Ufuk Özcan, “Sosyolojide Toplumsal Değer ve Norm Kavramlarına Yeniden Bir Bakış”, S. 23, 2022, Sosyolojca, ss. 19-31.

veya taksirle gerçekleştirilen icrai veya ihmali eylemin, herhangi bir ceza kanununda suç olarak düzenlenmemiş olmasıdır.

Söz konusu düzenlemeye iki açıdan katkı sunmak istemekteyiz. Öncelikle AsCK'da yer alan "herhangi bir ceza kanunu" ifadesini, 477 sayılı Kanundan önceki duruma göre okumak gereklidir. Nitekim ceza kanunu olmasa bile disiplin kanunlarında tanımlanan eylemlerin de daha sonra tanım kapsamından çıkarıldığını görmekteyiz. İkinci olarak ise söz konusu tanımın "disiplin hukukunda" da kısmen geçerli olan "*disipline aykırı eylemlerin kanuniliği*" ilkesi ile tenakuz içinde olduğu ifade edilmelidir.

Öğretide; "kılık kıyafet bozuklukları, mesaiye geç gelmek, basit saygısızlık, istirahatli iken garnizonu izinsiz terk etmek, temizlik ve düzen kurallarına uymama, emirleri hoşnutsuzlukla karşılama" gibi bazı fiillerin, disiplin tecavüzü kapsamında örnek olarak verildiği görülmektedir.⁶³ Kapatılan Askeri Yargıtay'ın 1958 tarihli İBK'nda; "*Disiplin tecavüzleri Askeri Ceza Kanunu'nda teker teker sayılmamıştır. Ancak bazı Askeri Yargıtay kararlarında disiplin tecavüzü örneklerine rastlamak mümkündür. İç Hizmet Yönetmeliğine aykırı saç uzatmak, kılık kıyafeti bozuk dolaşmak, mesaiye geç gelmek, birliğinden ayrılıp yirmi dört saat geçmeden yakalanmak, izinde iken izin belgesini merkez komutanlığına/askerlik şubesine kaydettirmemek, haklı olan şikâyetini muayyen olan usul ve yollara uymadan yapmak, aşırı borçlanmak, askeri kimliğini kaybetmek*" disiplin tecavüzleri arasında sayılmıştır.⁶⁴

1632 sayılı AsCK'da yer alan disipline aykırı eylemler genel olarak üç başlık altında toplanabilir. Bunlar; askeri kabahatler, disiplin kabahatleri ve disiplin tecavüzleridir. Askeri kabahatler, Kanun'un 18'nci maddesinde sınırlı sayıda ve doğrudan sayılan eylemler iken söz konusu eylemlerin hafif halleri disiplin kabahatlerini oluşturmaktadır. Disiplin tecavüzleri ise yukarıda ifade edildiği üzere askeri terbiye ve disiplini bozmakla birlikte herhangi bir kanunda cezalandırılmayan disiplinsizliklerdir.

1632 sayılı AsCK'nın 171'inci maddesine ek cetvelde, disiplin amirlerinin rütbe ve statülerine göre verilebilecek disiplin cezaları da düzenlenmiştir. Söz konusu disiplin cezalarında göz hapsi, oda hapsi ve katıksız hapis dışındaki disiplin cezaları, sadece disiplin tecavüzlerine özgü disiplin cezalarıdır. Bununla birlikte göz hapsi, oda hapsi ve katıksız hapis cezalarının, disiplin tecavüzlerinde de uygulanabilmesi mümkündür.

1632 sayılı Askeri Ceza Kanununun İlk Halinde Düzenlenen Disiplin Cezaları			
Tevbih	Şiddetli Tevbih	Maaş Kat'ı	İzinsizlik
Sıra Harici Hizmet	Göz Hapsi	Oda Hapsi	Katıksız Hapis

Tablo 2 – Disiplin Cezaları

⁶³ Duran, s. 168; Koçyiğit, s. 118, 119; Kangal, s. 319; Demirağ, s. 40.

⁶⁴ Askeri Yargıtay İBK, 09:10.1959, 1958/4225, 1959/96.

2- Disipline Aykırı Eylemler ve Cezalar ile İlgili Kanun Değişiklikleri

1632 sayılı AsCK'da, 1930 yılından sonra birçok değişiklik yapılmış, bazı maddeler ilga edilmiş ve ilga edilen maddeler yeniden düzenlenmiştir. Kanunda yapılan değişikliklerin gerekçeleri ile birlikte çalışma kapsamında ele alınması, gelecekte yapılacak değişikliklere de ışık tutacaktır. TSK'dan tart ve ihraç cezalarının bir suçun cezasına bağlı fer'i ceza olarak uygulanmasından ve fer'i cezaların da her ne kadar TSK'dan çıkarma olmasına rağmen disiplin cezası niteliğinde olmamasından dolayı, tart ve ihraç cezalarına ilişkin değişiklikler çalışmamızda incelenmeyecektir.

1632 sayılı AsCK'da özellikle disipline aykırı eylemler bakımından uygulanacak disiplin yaptırımlarının infazını düzenleyen 23 vd. maddelerde yapılan değişiklikler göze çarpmaktadır. Bu kapsamda, ilk değişiklik disiplin cezaları ile dolaylı ilgisi bulunan 27.06.1932 tarih ve 2034 sayılı Kanun ile yapılmıştır.⁶⁵ Esasen Kanun, disiplin cezalarında hapis odalarından çıkanların eylemini cezalandıran 76'ncı maddede değişiklik yapmaktadır. Bununla birlikte AsCK'nın 76'ncı maddesinde değişiklik yapılmasının sebebi, subaylarla askeri memurlar açısından göz ve oda hapsi cezalarının infazını düzenleyen 24'üncü maddeden, 1632 sayılı Kanun'un tasarısında yer alan hapis odalarının kapısında nöbetçi bulundurulmasına ilişkin düzenlemenin TBMM tarafından çıkarılmış olmasıdır. Subay ve askeri memurlar bakımından hapis odasının kapısında nöbetçi bulundurulması, nöbetçilerin ilgili subay ve askeri memur ile aynı kıt'adan olacağından dolayı disipline aykırı bulunmuştur. Bundan dolayı 76'ncı madde tadil edilerek boşluk giderilmeye çalışılmıştır.

11.12.1935 tarih ve 2862 sayılı Kanun⁶⁶ ile AsCK'nın 17'nci maddesine yeni bir fıkra eklenmiştir. Fıkranın eklendiği 17'nci madde, askeri eşyanın zarara uğraması durumunda geri alma ve tazminatın ne şekilde yapılacağını düzenlemekteydi ve 765 sayılı TCK'na gönderme yapmaktaydı. 2862 sayılı Kanun ile askeri amirlere, disiplin cezaları ile birlikte değeri 25 lirayı aşmayan eşyalar bakımından geri alma ve tazminat kararı verilmesi de düzenlenmiştir. Yine madde de, söz konusu karara karşı itiraz yolu ve usulü de düzenlenmiştir.

13.01.1942 tarih ve 4257 sayılı Kanun ile uygulanan kısa hapis cezalarının (oda ve göz hapsi), subay, askeri memur ve astsubaylar bakımından hukuki sonuçlarının eşit bir şekilde düzenlenmesi sağlanmıştır. Nitekim subay ve askeri memurlar bakımından kısa hapis cezalarında maaş ve diğer özlük hakları tam olarak verilirken, gedikli küçük zabıter (astsubaylar) bakımından ise kısa hapis cezasının infazı süresince maaş verilmemekteydi. Bu durum ise orduda istihdam edilen statüler arasında eşitsizliğe neden olmaktaydı. Düzenleme ile söz konusu eşitsizliğin giderilmesi amaçlanmış ve her üç statü bakımından da

⁶⁵ 04.07.1932 tarih ve 2141 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

⁶⁶ 11.12.1935 tarih ve 3185 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

uygulanabilecek nitelikte olan 23'üncü maddeye (e) bendi olarak "kısa hapis cezalarında maaş ve tahsisat tam olarak verilir" hükmü eklenmiştir.

AsCK'da en kapsamlı değişiklik yapan kanunlardan birisi de 4551 sayılı Kanun'dur. Nitekim söz konusu Kanun ile 02.07.1951 tarih ve 5802 sayılı Astsubay Kanunu ile astsubayların ast komuta kademelerinde eğitim, sevk ve idare ile görevlendirilen asker kişiler olmasının vurgulanması, özlük haklarının subaylar gibi 926 sayılı TSK Personel Kanunu'nda düzenlenmesinden dolayı, astsubayları halen erat sınıfında değerlendiren AsCK'da değişiklikler yapılmıştır. Söz konusu değişiklikler ile astsubaylara verilebilecek disiplin cezaları, subaylara benzer şekilde düzenlenmiş ve 17'inci maddeye ek cetvelde yapılan değişikliklerle disiplin cezası verebilecek statüler rütbelere esas alınarak düzenlenmiştir.

C. 447 SAYILI DİSİPLİN MAHKEMELERİ KURULUŞ VE YARGILAMA USULLERİ HAKKINDAKİ KANUN

477 sayılı Disiplin Mahkemeleri Kuruluşu, Yargılama Usulü ve Disiplin Suç ve Cezaları Hakkında Kanun⁶⁷, askeri mahkemelerin yargılama yetkisinde bulunan ve disiplini yakından ilgilendiren bazı suçların muhakemesinin çok uzun sürmesinden dolayı bozulan disiplinin en kısa zamanda yeniden tesisinin mümkün olmamasından doğan askeri toplumsal ihtiyaç göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır.⁶⁸

1961 Anayasa Tasarısının 138'inci maddesinde disiplin mahkemeleri yer almamaktaydı. Ancak Millî Birlik Komitesince 138'inci maddeye disiplin mahkemeleri de eklenmiştir. 477 sayılı Kanun ile söz konusu değişiklik sonucunda Anayasa'ya eklenen disiplin mahkemeleri yasal temellerine kavuşmuş olmaktadır.

Kanun'un 64'üncü maddesinde⁶⁹ 477 sayılı Kanunda düzenlenen ve disiplin suçu olarak adlandırılan eylemlerle, AsCK'da yer alan ve askeri

⁶⁷ 16.06.1964 tarihli Kanun 26.06.1964 tarih ve 11738 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

⁶⁸ Nitekim bu durum Hükümet Gerekçesinde de ifade edilmiştir; "Askerliğin temeli olan ve Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununda 'kanunlara, nizamla ve emirlere mutlak bir itaat ve astının ve üstünün hukukuna riayet' olarak tanımlanan disiplinin sağlanması ve korunması askeri yargının başlıca görev ve gayesidir. Bu görev halen Askeri Ceza ve Askeri Muhakeme Usulü kanunlarına istinaden adli amir ve askeri mahkemeler ile disiplin cezası vermek yetkisini haiz disiplin amirlerince sağlanmaktadır. Ancak askeri mahkemelerin yetkisine dahil bulunan ve disiplin çok yakından ilgilendiren bazı suçların soruşturma ve yargılamaları; bilhassa, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa müşabih olarak Askeri Muhakeme Usulü Kanununun kanuni ve zaruri muameleleri sebebiyle kısa zamanda bitirilememektedir." Hulusi Özbakan, Disiplin Mahkemeleri ve Disiplin Suç ve Cezaları Kanunu, Ankara, 1983, s. 13, 14.

⁶⁹ Uygulanmayacak kanun hükümleri

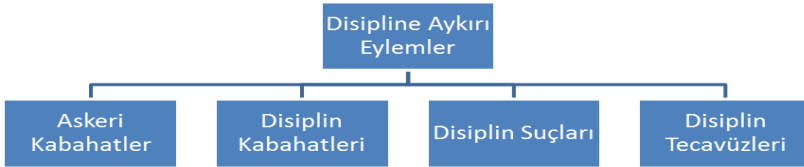
Madde 64 – Askeri Ceza Kanununun bu kanunun cezalandırdığı suçlara ait hükümleri ve diğer kanunların bu kanuna aykırı hükümleri disiplin mahkemelerinin kurulup fiilen göreve başladıkları tarihte yürürlükten kalkar.

suç olarak adlandırılan eylemlerin çakışması durumunda hareket tarzı düzenlenmiştir. Nitekim bu durumda 477 sayılı Kanun hükümlerinin, AsCK ve diğer kanunları açıkça ilga ettiği ifade edilmiştir. Bu durumda AsCK'da yer alan ve çoğunlukla askeri kabahat niteliğindeki eylemlerin, 477 sayılı Kanunda düzenlenmiş hallerinin disiplin suçu kavramı altında toplandığı ve AsCK'nın ilgili hükümlerinin de ilga edilmiş olduğu ifade edilebilir. 477 sayılı Disiplin Mahkemeleri Kanunu'nun ilk halinde 47 ila 61'inci maddeler arasında 15 maddede disiplin suçları düzenlenmiştir. Daha sonra 19.06.2010 tarih ve 6000 sayılı Kanun'un 21'nci maddesi ile "yasak edilen cihaz ve aletleri bulundurma ve kullanma" disiplin suçu haline getirilerek toplam madde sayısı 16'ya yükseltilmiştir. 477 sayılı Kanun askeri suç – disiplin suçu ayrımını benimsemiş ve bir eylemin aynı anda hem askeri suç hem de disiplin suçu olarak tanımlanmasına müsaade etmemiştir.

Askeri kabahatlerin, 477 sayılı Kanunda düzenlenen hallerinin disiplin suçu haline getirilerek, askeri kabahat olarak varlığına son verildiği ifade edilebilir. Nihai bir değerlendirme yapıldığında AsCK'da düzenlenen AsCK m. 93/2, AsCK m. 117/2, AsCK m. 145/1 ve AsCK m. 150/1-C'de düzenlenen askeri kabahatler, 477 sayılı Kanun ile disiplin suçu olarak düzenlenmedikleri için varlıklarını devam ettirmişlerdir.⁷⁰

477 sayılı Kanunda Sonra Varlığını Devam Ettiren Askeri Kabahatler			
AsCK m. 117/2	Maduna müessir fiilde bulunma	AsCK m. 93/2	Muharrirlik
AsCK m. 145	Madununa nezarete ihmal etme, madunun suçları hakkında takibatta bulunmama	AsCK m. 150/2	Şeref ve haysiyete dokunan fiiller

477 sayılı Kanun sonrasında disipline aykırı eylemlerin aşağıdaki şekilde tasnifi mümkündür.

⁷⁰ Olgun Değirmenci, "Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu Kapsamında Disiplin Amirinin Kıyas Yetkisinin Sınırları", S. 29, 2015, Ceza Hukuku Dergisi, s. 17.

Ç- 6413 SAYILI TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ DİSİPLİN KANUNU

6413 sayılı TSK Disiplin Kanunu, disiplin hukukuna yeni bir anlayışla yaklaşmıştır. Öncelikle disiplin hukuku alanında dağınıklığa son vermek için disiplin tecavüzü, disiplin kabahati ve disiplin suçu şeklindeki disipline aykırı eylem türlerine son verilmiş ve disipline aykırı eylemler “disiplinsizlik” başlığı altında toplanmıştır. Kanun’un yerleşik bir terim olarak “disiplin suçu” yerine “disiplinsizlik” terimini kullanması da anlamlıdır. Nitekim “disiplin suçları”nı düzenleyen 477 sayılı Kanun’un 1’inci maddesinde, 6413 sayılı Kanun’un 45’inci maddesi ile değişiklik yapılarak, “savaş zamanında” ibaresi eklenmiş ve 477 sayılı Kanun’un uygulanabilmesi savaş zamanı ile sınırlandırılmıştır. Bu durumda “savaş zamanında” disipline aykırı eylem kategorisinde olan “disiplin suçları” da uygulanacağı için kavram karmaşasının önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Her ne kadar 6413 sayılı Kanun ile disiplin kabahatleri/askeri kabahatlerin varlığına son verilmesi amaçlanmışsa da, AsCK’nın 145’inci maddesinin 1’inci fıkrasında yer alan “astının suçları hakkında kanuni takibat yapmama” eyleminin açık bir şekilde Kanun’da düzenlenmediğinden dolayı gözden kaçtığını düşünmekteyiz. Bu durumda her ne kadar uygulanması olanaklı değilse de AsCK’nın 145’inci maddesinde “kısa hapis” ifadesi yer aldığından, askeri kabahat/disiplin kabahatinin varlığı da devam etmektedir.

6413 sayılı Kanun ile disiplin cezalarında kanunilik ilkesine, daha önceki uygulamalar doğrultusunda uyulmuştur. Disipline aykırı eylemler bakımından ise bazı noktalarda “kanunilik ilkesine” aykırı düzenlemeler bulunmaktadır. Öncelikle disiplin alanının kendisine özgü yapısından dolayı, disiplinsizliklerin tanımında muğlak kelimeler tercih edilmiştir. Örneğin “saygısızlık” terimi, söz konusu muğlak kelimelere örnek olarak gösterilebilecektir. İkinci olarak Kanunda, disiplin amirlerine kıyasa varacak şekilde disiplinsizlik belirleme yetkisinin verildiği görülecektir. Kanundaki söz konusu güvenceler dikkate alınmadan 6413 sayılı TSK Disiplin Kanunu’nun 8’nci maddesinin 2’nci fıkrasının lafzi uygulaması disiplinsizliklerde kanunilik ilkesini zayıflatacaktır. Söz konusu maddeye göre *“Kanunda belirlenmiş olan disiplinsizliklere nitelik ve ağırlıkları itibarıyla benzer eylemlerde bulunanlara, eylemleri adli veya askeri suç teşkil etse dahi aynı neviden disiplin cezası”* verilebilecektir. Düzenlemenin amirin disiplinsizliği tespit etme yetkisine bazı sınırlamalar getirdiği görülmektedir. Amir öncelikle Kanunda belirlenmiş olan bir disiplinsizlik tespit edecek, söz konusu disiplinsizliğe disiplin cezası uygulanacak eylem nitelik ve ağırlık itibarıyla benzeyecek ve son olarak aynı neviden disiplin cezası verilebilecektir.

6413 sayılı TSK Disiplin Kanunu’nun daha önceki düzenlemelerden farklı olarak suçlar ile disiplinsizlikler arasında net bir sınır çizmediği görülmektedir. Nitekim Kanun metnine dikkat edildiğinde, bir eylemin hem disiplinsizlik hem de suç olduğu görülebilecektir. Örneğin “meşru savunmaya ilişkin şartlar saklı kalmak kaydıyla, askeri mahal içerisinde, fiilen birisine vurmak” şeklinde tanımlanan kavga etme eylemi, vurulan kişinin üst olması durumunda AsCK’nın 91’inci maddesinde düzenlenen “amire ve üste fiilen taarruz”, ast olması durumunda AsCK’nın 117’nci

maddesinin 1'inci fıkrasında düzenlenen “asta müessir fiil” ve eşit rütbede olunması durumunda ise TCK'nın 86 veya 87'nci maddelerinde düzenlenen kasten yaralama suçunu oluşturacaktır. Böyle bir ihtimalde ne şekilde hareket edileceğini Kanun, “ne bis in idem” ilkesini göz ardı etmek suretiyle düzenlemiştir. Kanun'un 5'inci maddesinde disiplin soruşturmasının adli soruşturma veya kovuşturmadan bağımsız olduğu belirtilmiş ve her iki soruşturmanın aynı anda yürütülmesinin mümkün olduğu düzenlendiği gibi ayrıca hem disiplin alanından hem de adli alandan cezalandırmanın yapılması mümkün kılınmıştır.

6413 sayılı Kanun disiplin amirleri tarafından disiplin cezası verilirken kullanılan takdir hakkını da bazı esaslara bağlamıştır. Genel olarak TCK'nın 61'inci maddesinde yer alan cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesi ile ilgili ilkeler disiplin alanına uygulanmıştır.

6413 sayılı Kanun'da disiplin cezaları tür bakımından belirlenmiştir. Kanun, söz konusu belirlemenin yanı sıra disiplin cezalarının ne şekilde infaz edileceğini de düzenleme altına almıştır. Bu cezalardan bazılarının askeri disiplin mevzuatında ilk kez düzenlenmesi dikkat çekicidir.

SONUÇ

Orduları sivil kurumlardan farklı kılan en önemli husus, “mutlak itaat” kavramıdır. Orduların iç işleyişi ve yapısı düşünüldüğünde, mutlak itaat disiplininin temeli olduğu görülmektedir.

Ordularda meydana gelebilecek itaatsizlik, sivil kurumlardakine benzemeyecek derecede telafisi mümkün olmayan ve vahim sonuçlar meydana getirebilir. İşte bu tehlike, ancak disiplinin temeli olan mutlak itaat kavramının tavizsiz uygulanmasıyla ve ihlal edildiğinde de ağır ve caydırıcı disiplin cezalarıyla engellenebilir.

Çalışma, “Osmanlı İmparatorluğu Askeri Kanunlarında Düzenlenen Disiplin Cezaları” ve “Cumhuriyetin İlanından Sonra Çıkarılan Kanunlarda Düzenlenen Disiplin Cezaları” olarak iki bölümde ele alınmıştır. Konusu ve içeriğinden de anlaşılacağı üzere, askeri disiplin cezaları Türk hukuk tarihi ile askeri ceza ve disiplin hukuku bütünlüğü içerisinde incelenmiştir.

Çalışmada; Osmanlı'dan günümüze kadar olan süreçte askeri disiplin cezalarında değişikliği gerektiren nedenler, olabildiğince gerekçeler üzerinden tespit edilmeye çalışılmıştır. Gerekçelerde düzenlenmeyen durumlarda ise değişikliği gerektiren nedenler; sosyal, siyasal ve askeri gelişmeler ışığında değerlendirilmiştir.

Çalışmanın iki önemli amacı bulunmaktadır. İlk amaç; askeri disiplin cezalarını tarihsel gelişim içerisinde akademik bir bakış açısıyla inceleyerek araştırmacıların değerlendirmesine sunmak, ikinci amaç ise müteakip süreçte yapılabilecek yasal düzenlemeler için katkı sağlamaktır.

KAYNAKÇA

- Abdurrahman Şeref Efendi, Osmanlı Devleti Tarihi-I, (Haz. Demir A., / Kafkas, M.), 1. Baskı, Kaynak Yayınları, İzmir, 1995.
- Aksu C, “Dar-ı Şura-yı Askeri (Kuruluşundan 1876 Yılına Kadar)”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Ankara, 2004.
- Değirmenci O, / Karakurumer A., “Askeri Ceza Kanunu’nda Düzenlenen Firar Suçlarının Osmanlı’dan Günümüze Tarihsel Gelişimi”, S. 64, 2020/1, Adalet Dergisi, ss. 297-330.
- Değirmenci O, / Tanrıverdi B., Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu Şerhi, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017.
- Değirmenci O, “Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu Kapsamında Disiplin Amirinin Kıyas Yetkisinin Sınırları”, S. 29, 2015, Ceza Hukuku Dergisi, ss. 7-37.
- Demirağ F, Gereğçeli ve Açıklamalı Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu, Adalet Yayınevi, Ankara 2014.
- Develioğlu F, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ankara, 1998.
- Duran, G Y, Askeri Disiplin Hukuku, 1. Baskı, XII Levha Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- Erman S, Askeri Ceza Hukuku Umumi Kısım ve Usul, 7. Baskı, Yeniden Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1983.
- Erman S, “Askeri Yargı”, Yıl: 22, S. 90, 1994, Askeri Adalet Dergisi, ss. 6-15.
- Ertosun O, “Askeri Yargıtay’ın Tarihçesi, Görev ve Yetkileri İle Sorunları”, S. 11, 1975, Danıştay Dergisi, Ankara, ss. 56-60.
- Es’ad Efendi, Üss-i Zafer, (Haz: Mehmet Arslan), Kitabevi, İstanbul, 2005.
- İnalçık H, Devlet-i Aliyye: Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-II, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2004.
- Goodwin G, Yeniçeriler, 5. Baskı, Doğan Kitap, İstanbul, 2001.
- Göksel S C, “Osmanlı Askeri Düzeni ve Yeniçeriler”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Bitirme Ödevi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2009.
- Göksu E, Türk Kültüründe Silah, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2008.
- İpeksümeroğlu N, “Askeri Kaza Sistemine Bir Bakış”, C. 8, S. 1-2, 1951, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ss. 466-494.
- Karakurumer A, “Osmanlı İmparatorluğunda Askeri Ceza ve Disiplin Hukuku”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Çankırı, 2018.

Kardaş Ü, Hakim Bağımsızlığı Açısından Askeri Mahkemelerin Kuruluşu ve Yetkileri, Kazancı Yayınları, İstanbul, 1992.

Katğı İ, “Osmanlı Devletinde Siyaseten Katl (Hukuki Mahiyeti, Sebepleri, Usulü, İnfazı ve Sonuçları)”, C. 6, S. 24, Kış 2013, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, ss. 180-211.

Kayaltepe A, Türk Piyadesinin Tarihçesi (1299-1920), K.K.K. Yayınları, E.U. Basımevi, Ankara, 1955.

Köprü O, “Türkiye’de Askeri Yargı”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Ankara, 1988.

Köprü O, “Türkiye’de Askeri Yargının Doğuşu ve Gelişimi”, S. 89, 1994, Askeri Adalet Dergisi, ss.1-13.

Mumcu A, “Osmanlı Devletinde Siyaseten Katl”, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1963.

Mumcu A, Siyaseten Katl, 3. Baskı, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2007.

Orgun İ, Askeri Temyiz Mahkemesi Tarihçesi, K.K.K. Yayınları, Ankara, 1956.

Özarpat H, Askeri Yargılama Usulü Hukuku, 2. Baskı, Harp Okulu Basımevi, Ankara, 1950.

Özbakan H, Disiplin Mahkemeleri ve Disiplin Suç ve Cezaları Kanunu, Ankara 1983.

Özcan U, “Sosyolojide Toplumsal Değer ve Norm Kavramlarına Yeniden Bir Bakış”, S. 23, 2022, Sosyologca, ss. 19-31.

Öztürk N, 14-15. Asır Osmanlı Kültür Tarihi: Devlet Düzeni Sosyal Hayat, Bilge Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2014.

Sakin O, Yeniçeri Ocağı Tarihi ve Yasaları, Doğu Kütüphanesi, İstanbul, 2011.

Saydam A, Osmanlı Medeniyeti Tarihi, 1. Baskı, Kitabevi, İstanbul, 2014.

Seviğ V R, Askeri Adalet, Güzel Sanatlar Matbaası, Ankara, 1955.

Şirin V, Asakir-i Mansure Ordusu ve Seraskerlik, Tarih ve Tabiat Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002.

Taşkın R, Askeri Ceza Kanunu Şerhi, Harp Okulu Basımevi, Ankara, 1943.

Toroser T., Kavanin-i Yeniçeriyen (Yeniçeri Kanunları), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011.

Tunaya T.Z, Siyasi Müesseseler ve Anayasa Hukuku, 2. Baskı, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul, 1969.

Ulukanlıgil M, “Tanzimat’tan Günümüze Askeri Yargı ve Askeri Temyiz Mahkemesinin Gelişimi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncüyıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Van, 2003.

Uzunçarşılı İ H, Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapukulu Ocakları-I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988.

Uzunçarşılı İ.H, Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapukulu Ocakları-II, Türk Tarihi Kurumu Basımevi, Ankara, 1988.

Yolyapan A, “Osmanlı Devletinde Askeri Yargının Gelişimi”, C. 3, S. 9, 1999, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Dergisi, ss. 145-168.